

مقدمه

«يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا»: ای کسانی که ایمان آورده‌اید به اسباب باطل در اموالتان تصرف نکنید، مگر آن که دادوستد و معامله‌ای به تراضی منعقد کرده باشید و خودتان را نکشید. خدا همواره با شما مهربان است.

یکی از موضوعات مهم حقوقی، اموال و حقوق متعلق به آن است، زیرا در حقوق اسلام، اهمیت اموال و حقوق مالی مردم به منزله خون آنان محسوب شده و همان گونه که حفظ شخص لازم است، حفظ حقوق مالی او نیز ضروری اعلام گردیده و شاید به دلیل اشاره به این مهم باشد که در آیه شریفه، حفظ مال و رعایت احترام آن، مقدم بر حفظ جان و نفس بیان شده و ابتدا دستور به حفظ مال شده است که اموال خود را به اسباب باطل، یعنی اسبابی که قانونگذار آن را سبب انتقال مال از دارایی شخصی به دارایی شخص دیگر شناسایی نکرده یا مُمْلَکِ ندانسته، مبادله و تصرف نکنید و بعد اعلام گردیده که جان و نفس دیگران را نیز محترم بدانید و خود یا دیگری را نکشید که خدا به شما مهربان است. پس همان گونه که پیامبر اسلام (ص) اعلام کرده‌اند خداوند، مال اشخاص را به منزله خون آنان حرام کرده است. از این آیه شریفه نیز استفاده می‌شود که اهمیت حرمت مال در ردیف اهمیت حرمت نفس است و از اهمیت و حمایت حقوقی خاص برخوردار است. در نتیجه، از لحاظ حقوقی، رعایت حقوق مالی دیگران لازم است و این حقوق فقط به اسباب مُمْلَکِ صحیح می‌تواند از دارایی شخصی به دارایی شخص دیگر منتقل شود.

از لحاظ اجتماعی و حفظ نظم عمومی نیز حفظ مال و حقوق مالی اشخاص از عوامل مهم حفظ نظم اجتماعی است که شایسته است هر سیستم حقوقی به آن توجه داشته باشد، زیرا کمتر دعوا و اختلافی را در سطح جامعه می‌توان مشاهده کرد که منشأ آن تضییع حق مالی نباشد و یا حقوق مالی در آن نقشی نداشته باشد. بنابراین، با توجه به این که یکی از اهداف علم حقوق، برقراری نظم و امنیت اجتماعی است، این هدف در زمانی محقق است که حقوق مردم، خصوصاً حقوق مالی شناسایی و به نحو کامل و مؤثر از آن حمایت شود.

لذا با توجه به اهمیت مال و حقوق متعلق به آن از منظر قواعد و اصول حقوقی و نیز نقش آن در حفظ امنیت و نظم اجتماعی و شخصی اشخاص، تصمیم بر آن شد که با توجه به مقررات موجود در حقوق موضوعه و تحولات مربوط به حقوق اموال و مالکیت، کتاب حاضر تألیف شود. در این کتاب تلاش شده است که نگرش به قواعد و اصول حقوقی حقوق اسلامی به عنوان رویکرد اصلی استفاده شود، ولی با توجه به این که حقوق موضوعه ایران از حقوق فرانسه نیز متأثر است، از نظریات حقوقی اندیشمندان حقوقی فرانسوی نیز استفاده شده تا از جهتی مبانی برخی از مقررات قانون مدنی ایران مورد بررسی قرار گیرد و از جهت دیگر، جریان رو به رشد و تکامل نظریات حقوقی آنان مورد استفاده قرار گیرد. به همین دلیل سعی شده است ضمن حفظ رویکرد تحلیلی موضوعات، بر مبنای اصول و قواعد حقوق اسلامی از نظریات و دکترین حقوقی فرانسه نیز استفاده شود.

در ساختار و ساماندهی موضوعات نیز تلاش شده است سرفصل‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در دوره کارشناسی حقوق قضایی، در درس حقوق مدنی ۲ مورد توجه قرار گیرد تا برای دانشجویان استفاده بیشتری حاصل شود. به همین دلیل این کتاب در پنج فصل تألیف شده است؛ فصل اول به شناسایی مال و انواع آن اختصاص یافته است. فصل دوم به مفهوم حقوق مالی و اصول مرتبط به آن تعلق گرفته است. در فصل سوم حق مالکیت، خصوصیات و انواع آن و نیز اسباب و امارت آن بررسی شده است. در فصل چهارم حق انتفاع و در فصل پنجم حق ارتفاق

بررسی شده است تا تمام حقوق مالی که سرفصل مصوب برنامه آموزشی حقوق مدنی ۲ دانشگاه‌ها در دوره کارشناسی است مورد بحث قرار گیرد.

ضمن سپاس به درگاه خداوند منان و تقدیر و تشکر از مسئولان محترم سازمان «سمت»، خصوصاً مدیریت گروه حقوق همکار گرامی جناب آقای دکتر باقر انصاری که در نشر این کتاب مساعدت فرموده‌اند، امیدوارم ارائه این کتاب، خدمتی به شناسایی حقوق مالی مردم و اهمیت آن باشد تا مشمول حدیث شریف نبوی شویم که فرمودند: بهترین مردم کسی است که به خدا ایمان داشته و نسبت به مردم مفید و سودمند باشد.